

Γεωργία Ιωαννίδου-Μπιτσιάδου

Η ρωσική διπλωματία στη δεύτερη φάση της
Ελληνικής Επανάστασης
(από τα τέλη του 1825 μέχρι το 1830)

Στόχος αυτής της μελέτης είναι να παρακολουθήσουμε την ιδιαίτερη στάση της ρωσικής Κυβερνήσεως στη δεύτερη φάση της Ελληνικής Επανάστασεως*.

Είναι γνωστό ότι οι Έλληνες επαναστάτες, παράλληλα με τον Τούρκο δυνάστη, είχαν να αντιμετωπίσουν και τα αντικρουόμενα συμφέροντα των ευρωπαϊκών δυνάμεων. Η ανάμειξη των Μεγάλων Δυνάμεων στα εσωτερικά της χώρας ήταν ίσως η πιο επίσημη αναγνώριση της σπουδαιότητας του μελλοντικού ρόλου που θα έπαιζε ο ελληνικός παράγοντας στα ευρωπαϊκά εκείνα ζητήματα που αφορούσαν την Ανατολική Μεσόγειο και την Εγγύς Ανατολή⁽¹⁾. Από τη μορφή του καθεστώτος που θα εγκαθιδρυόταν στην Ελλάδα, αν δηλαδή θα παρέμενε κάτω από το ζυγό του σουλτάνου ή θα γινόταν ανεξάρτητο κράτος, εξαρτιόνταν τα μεγάλα οικονομικά, πολιτικά και στρατιωτικά συμφέροντα που συνέδεαν τις ευρωπαϊκές δυνάμεις με το μεσογειακό εμπόριο⁽²⁾.

Η στάση της Ρωσίας και των άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση ήταν ιδιαίτερα αποφασιστική για την τύχη της. Για να επικρατήσει η Ελληνική Επανάσταση στον άνισο αγώνα της εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είχε, αναμφισβήτητα, ανάγκη από τη συμπαράσταση των ευρωπαϊκών κρατών και κυρίως τη βοήθεια της Ρωσίας, την οποία οι Έλληνες έως την έκρηξη της επαναστάσεως θεωρούσαν σχεδόν βέβαιη⁽³⁾. Η στάση όμως της επίσημης Ρωσίας, ως το φθινόπωρο του 1825, δε διέφερε και πολύ από τη στάση των υπολοίπων εταίρων της Ιερής

* Ανακοίνωση στο Α΄ Ελληνορωσικό συμπόσιο που οργανώθηκε από την ένωση των Σοβιετικών και των Ελλήνων ιστορικών στη Μόσχα, από 25 Νοεμβρίου έως 3 Δεκεμβρίου 1985.

1. Απόστολος Βακαλόπουλος, *Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Η Μεγάλη Ελληνική Επανάσταση (1821 - 1829)*, τ. ΣΤ΄, *Η εσωτερική κρίση (1822 - 1825)*, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 851.
2. Olga B. Šrago, *Osnovoždenie Grecii i Rossija, 1821 - 1829*, Μόσχα 1965 (ελληνική μετάφραση Γ. Ασούρα, *Η απελευθέρωση της Ελλάδας και η Ρωσία, 1821 - 1829*), Βαρσοβία 1982, σ. 3.
3. Σχετικά με τις καταπιέσεις των Τούρκων σε βάρος των Ελλήνων και τις αντιδράσεις των Ρώσων, βλ. *Vnešnajaja politika Rossii XIX i načala XX veka; Dokumenty rossijskogo ministerstva inostran'nyh del; Serija vtoraja, 1815 - 1830. Tom Četvertyj (dvenadcatyj): Mart 1821 g. - dekabr' 1822 g.*, Μόσχα 1980, έγγρ. 31, 36, 43, 45, 48, 152.

Συμμαχίας, που αξιολογούσαν το ελληνικό ζήτημα, ως ζήτημα γενικότερης ευρωπαϊκής πολιτικής και υποστήριζαν με πάθος το αδιαίρετο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ρωσική Κυβέρνηση διεχώριζε τους Έλληνες σε επαναστάτες και σε ορθόδοξους Χριστιανούς. Τους επαναστάτες τους επιτιμούσε και τους αποθάρρυνε, ενώ τους Χριστιανούς τους υποστήριζε⁽⁴⁾.

Ο τσάρος Αλέξανδρος δυσκολευόταν να υποστηρίξει την Ελληνική Ανεξαρτησία, αφού ήταν ευνόητο πως μια ελεύθερη Ελλάδα θα δημιουργούσε ένα ανεξάρτητο ελληνικό κράτος που θα στηριζόταν στο Σύνταγμα του 1822 και θα βασιζόταν στις φιλελεύθερες αρχές της Δύσεως, με τις οποίες ούτε τα ρωσικά ενδιαφέροντα αλλά ούτε και η τσαρική ιδεολογία ταυτιζόταν. Στο επίκεντρο του ελληνικού ζητήματος δέσποζε η στάση της Ρωσίας απέναντι στην Πύλη. Στόχος της ρωσικής Κυβερνήσεως ήταν να βεβαιωθεί για τη στάση των συμμάχων της σε περίπτωση εκρήξεως ρωσοτουρκικού πολέμου, ενώ παράλληλα να πάρει την έγκριση των άλλων Μεγάλων Δυνάμεων και να επιλύσει μόνη της το ελληνικό πρόβλημα, χωρίς να υπερβεί τα πλαίσια της Ιερής Συμμαχίας⁽⁵⁾.

Πρώτη αξιόλογη ενέργεια της ρωσικής Κυβερνήσεως που έδινε μια σπουδαία ώθηση στο ελληνικό ζήτημα και εξασφάλιζε την αποκατάσταση της ειρήνης στην Ελλάδα ήταν η υποβολή του Σχεδίου Τατίσεφ, τον Ιανουάριο του 1824, που προέβλεπε τη δημιουργία τριών αυτονόμων ελληνικών ηγεμονιών κατά το πρότυπο των δύο παραδουναβίων ηγεμονιών: δηλαδή α) της Θεσσαλίας - Ανατολικής Στερεάς Ελλάδος, β) της Ηπείρου - Δυτικής Στερεάς Ελλάδος και γ) της Πελοποννήσου - Κρήτης. Επιπλέον για

4. Ιωάννη Καποδίστρια, *Απομνημονεύματα. Επισκόπηση της πολιτικής μου σταδιοδρομίας*, Πετρούπολη 1868, Μετάφραση Μιχ. Θ. Λάσκαρις, Αθήνα 1986, σ. 156 - 167, πρβλ. *Archives du Ministère des Affaires Étrangères de France, Archives Diplomatiques - Russie*, vol. 28, ff. 25 - 43, βλ. Georgia Ioannidou - Bitsiadou, «L' attitude russe face à l' indépendance grecque (1821 - 1829) vue par deux diplomates français», *Les relations gréco - russes pendant la domination turque et la guerre d' indépendance grecque. Premier colloque organisé à Thessalonique (23 - 25 Septembre 1981) par l' institut d' Études Balkaniques de Thessalonique et l' Institut d' Études Slaves et Balkaniques de l' Academie des Sciences de l' U.R.R.S.*, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, No 193, 1983.

5. *Vnešnja politika Rossii XIX i načala XX veka ...*, op. cit., dok. 157, πρβλ. Barbara Jelavich, *A Century of Russian Foreign Policy 1814 - 1914*, Νέα Υόρκη 1964, σ. 68.

τα νησιά προέβλεπε ένα καθεστώς διοικητικής αυτονομίας.

Ο Νεσελρόδε αφού επεξεργάστηκε το Σχέδιο συνέταξε το ανεπιτυχές Μνημόνιο της 9ης Ιανουαρίου 1824, σύμφωνα με το οποίο οι Έλληνες θα περνούσαν από την κατάσταση του ραγιά στην κατάσταση του πολίτη ενός κράτους όχι ανεξάρτητου αλλά υποτελούς στο σουλτάνο. Η ρωσική Κυβέρνηση στήριζε τις προτάσεις της στην πεποίθηση ότι ο σουλτάνος δεν θα δεχόταν ποτέ ν' αναγνωρίσει απόλυτη ανεξαρτησία στους Έλληνες και ότι οι Έλληνες δεν θα δεχόταν ποτέ να ξαναζήσουν κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Το μνημόνιο της 9ης Ιανουαρίου 1824 δεν έγινε αποδεκτό ούτε από τους Έλληνες ούτε από τους Τούρκους και δεν καρποφόρησαν οι διαπραγματεύσεις της Ρωσίας με τους Ευρωπαίους συμμάχους της⁽⁶⁾. Ιδιαίτερα η Αγγλία αδράνησε στις ρωσικές προτάσεις για συνομιλίες σχετικές με το Μνημόνιο και ο Αυτοκράτορας της Ρωσίας δήλωσε ότι διακόπτονται στο εξής οριστικά όλες οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στη Ρωσία και την Αγγλία τόσο για την Τουρκία όσο και για το ζήτημα της ειρηνεύσεως της Ελλάδος. Η ρωσική Κυβέρνηση ήταν πεπεισμένη ότι σκοπός των ευρωπαϊκών δυνάμεων ήταν να καθυστερήσει η επίλυση των ζητημάτων για να δοθεί καιρός στο σουλτάνο να καταπνίξει τελικά την ελληνική εξέγερση⁽⁷⁾.

Και ενώ οι ειρηνευτικές πρωτοβουλίες της τσαρικής κυβερνήσεως παρέμειναν άκαρπες, στην Ευρώπη κυκλοφορούσαν οι φήμες ότι στη Ρωσία άρχισαν δραστήριες προετοιμασίες για πόλεμο κατά της Τουρκίας⁽⁸⁾. Παράλληλα στα τέλη του 1825, ο νέος Άγγλος Πρεσβευτής στην Πετρούπολη Λόρδος Στάνφορντ αναφέρει στην Κυβέρνησή του την απόφαση του τσάρου Αλέξανδρου Α' να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Τουρκίας⁽⁹⁾. Εξάλλου στο εσωτερικό της χώρας ο Αυτοκράτορας δεν αντιμετώπιζε κανένα πρόβλημα, γιατί η κοινή γνώμη, και ιδιαίτερα ο ρωσικός στρατός, ήταν υπέρ ενός άμεσου ρωσοτουρκικού πολέμου, όπως είπε ο ίδιος ο τσάρος στον υπουργό του

6. E. Driault et M. Lhéritier, *Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours*, tome premier, *L'insurrection et l'Indépendance (1821 - 1830)* par Édouard Driault, Παρίσι 1925, σ. 222 - 241.

7. Olga B. Špago, *Osvoboždenie Grecii i Rossija 1821 - 1829*, ό.π., σ. 151 - 152.

8. *Ibidem*, p. 152 - 153.

9. Δημήτρης Λουβές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, Αθήνα 1981, σ. 20 - 21.

των Εξωτερικών Νεσελρόδε⁽¹⁰⁾. Ο ξαφνικός θάνατος του Αλεξάνδρου την 1 Δεκεμβρίου 1825 επιτάχυνε τις ρωσικές ενέργειες, επειδή ο νέος τσάρος Νικόλαος Α΄ είχε περισσότερο αποφασιστικό χαρακτήρα από τον προκάτοχό του, γεγονός που έγινε γρήγορα αντιληπτό στις δυτικοευρωπαϊκές πρωτεύουσες⁽¹¹⁾.

Η αγγλική Κυβέρνηση συνειδητοποίησε την απόφαση του Νικολάου Α΄ να επέμβει χωρίς τη συγκατάθεση των υπολοίπων Μεγάλων Δυνάμεων και για αντιπερασπισμό σε ενδεχόμενη αύξηση της ρωσικής πολιτικής επιρροής στην Ελλάδα απέστειλε εγκαίρως στην Πετρούπολη το Δούκα Ουέλιγκτον, για να βολιδοσκοπήσει την κατάσταση. Αποστολή του Ουέλιγκτον ήταν να εξασφαλίσει τη συνεργασία της Ρωσίας ώστε να ελέγχει κάθε ρωσική κίνηση στη Μεσόγειο. Δηλαδή προσπάθησε να δεσμεύσει τον τσάρο και να τον εμποδίσει να προβεί σε οποιαδήποτε ενέργεια σχετικά με τους Έλληνες χωρίς τη σύμπραξη της Μεγάλης Βρετανίας. Επέτυχε ακόμη να αποτρέψει τον τσάρο να κηρύξει τον επαπειλούμενο ρωσοτουρκικό πόλεμο⁽¹²⁾. Αλλ' όμως και η ρωσική Κυβέρνηση επωφεληθήκε από την επιθυμία της βρετανικής Κυβερνήσεως να ρυθμίσει το ελληνικό ζήτημα με το να πετύχει την υποστήριξη της Αγγλίας στην επίλυση και άλλων ζητημάτων που την αφορούσαν εκτός από τη ρωσοτουρκική διαφορά⁽¹³⁾.

Ο τσάρος Νικόλαος Α΄ φοβόταν ότι η αγγλική Κυβέρνηση θα αντιπολιτευόταν με κάθε μέσο το ελληνικό ζήτημα, σε περίπτωση που οι δύο διαφιλονικούμενες δυνάμεις δεν κατόρθωναν να συνεννοηθούν. Γι' αυτό, ύστερα από βραχυχρόνιες διαπραγματεύσεις, στις 4 Απριλίου 1826, υπογράφεται μυστικό πρωτόκολλο ανάμεσα στον Ουέλιγκτον - Νεσελρόδε και το Ρώσο πρεσβευτή στο Λονδίνο Λίβεν. Το πρωτόκολλο αυτό παραχωρούσε στους Έλληνες απόλυτη ελευθερία στη θρησκεία, στο εμπόριο και στην εσωτερική τους διακυβέρνηση, δηλαδή παρεχόταν από τον σουλτάνο πλήρης εσωτερική αυτονομία. Το πρωτόκολλο της Πετρούπολεως αποτελεί χρονολογικά

10. Harold Temperley, *The Foreign Policy of Canning 1822 - 1827*, 2η έκδ., Λονδίνο 1966, σ. 302, 346.

11. Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμόρφωση του ελληνικού κράτους*, σ. 20 - 21.

12. Ό.π.

13. V. N. Vinogradov, «George Canning, Russia and the Emancipation of Greece», *Balkan Studies*, 22, 1 (1981), σ. 18 - 19.

την πρώτη διεθνή πράξη που συνέτεινε στην ίδρυση ενιαίου ελληνικού κράτους και ουσιαστικά κατέλυε την Ιερή Συμμαχία⁽¹⁴⁾.

Η υπογραφή του πρωτοκόλλου αποτελούσε επιτυχία της ρωσικής διπλωματίας, γιατί έδινε τη δυνατότητα στη Ρωσία να κηρύξει τον πόλεμο στην Τουρκία μονομερώς, χωρίς να αδρανήσει το πρωτόκολλο και οι απ' αυτό αγγλικές υποχρεώσεις, ενώ παράλληλα της παρείχε τη δυνατότητα να ασκήσει αποφασιστική πίεση και επιρροή στην Τουρκία. Κατά την επίσημη άποψη της ρωσικής Κυβερνήσεως, τα κίνητρα που ώθησαν τον τσάρο στην υπογραφή του πρωτοκόλλου ήταν πολιτικά και οικονομικά: «αν ο πόλεμος συνεχιζόταν, το εμπόριο της περιοχής αυτής θα παρέλυε, και αν νικούσαν οι Τούρκοι, τότε θα καταστρεφόταν οριστικά»⁽¹⁵⁾.

Συγχρόνως όμως με το ελληνικό ζήτημα, το οποίο οι Μεγάλες Δυνάμεις θεωρούσαν ζήτημα γενικότερης ευρωπαϊκής πολιτικής, ο νέος τσάρος Νικόλαος Α΄ είχε παράλληλες διαπραγματεύσεις με την Πύλη, για τη διευθέτηση της ρωσοτουρκικής διαφοράς. Ως προστάτης του χριστιανικού πληθυσμού της Βαλκανικής Χερσονήσου, με μονομερή ενέργεια στις 17 Μαρτίου 1826 απέστειλε τελεσίγραφο στην Κωνσταντινούπολη και ζήτησε από την Πύλη την άμεση ρύθμιση και άλλων βαλκανικών ζητημάτων που σχετιζόνταν με τις ρωσοτουρκικές σχέσεις και τα οποία εκκρεμούσαν από τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (1812). Έτσι, λοιπόν, κάτω από την απειλή και πίεση της Ρωσίας και την ενεργό υποστήριξη της Μ. Βρετανίας, της Αυστρίας και της Γαλλίας, η Πύλη υπέγραψε τον Οκτώβριο του 1826 τη σύμβαση του Άκκερμαν. Σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή, η Πύλη αναγνώριζε στη Ρωσία το δικαίωμα προστασίας στη Μολδαβία, Βλαχία και Σερβία, υπό τον όρο όμως ότι θα εγκατέλειπε εντελώς το ελληνικό ζήτημα «και δεν θα ανακατευόταν πια ποτέ σ' αυτό»⁽¹⁶⁾. Ο τσάρος Νικόλαος δέχτηκε να αναλάβει μια τέτοια υποχρέωση, γιατί ήξερε πως θα μπορούσε εύκολα να αποδεσμευτεί επικαλούμενος τις προηγούμενες συμφωνίες που πρόσφατα είχε υπογράψει με την Αγγλία και που αγνοούσε η Πύλη. Ταυτόχρονα ρυθμιζόνταν και άλλα εκκρεμή ζητήματα πολιτικής και εμπορικής φύσεως, ενώ συγχρόνως

14. Μιχαήλ Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800 - 1923*, τεύχος Α΄, Θεσσαλονίκη 1948, σ. 61.

15. Δημήτρης Λουλές, *Ο ρόλος της Ρωσίας στη διαμορφωση του ελληνικού κράτους*, σ. 21.

16. Μιχαήλ Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800 - 1923*, σ. 47, 62, πρβλ. V. N. Vinogradov, «George Canning, Russia and the Emancipation of Greece», *ό.π.*, σ. 19 - 21.

με την αποστολή του Ρώσου πρεσβευτή Ριμποπιέρ στην Κωνσταντινούπολη αποκαθίσταντο οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών που είχαν διακοπεί μετά τις μεγάλες σφαγές των Ελλήνων τον Απρίλιο του 1821⁽¹⁷⁾. Παρόλο που στη σύμβαση του Άκκερμαν δεν γίνεται καθόλου λόγος για την Ελλάδα, η σύναψή της και η αποφασιστική στάση του νέου τσάρου επέδρασαν σημαντικά στην τροπή που έλαβε το ελληνικό ζήτημα. Ο τόνος της φωνής που μεταχειρίστηκε ο τσάρος αρκούσε, για να επιτευχθεί το ποθούμενο αποτέλεσμα, προς μεγάλη ανησυχία της ευρωπαϊκής διπλωματίας⁽¹⁸⁾.

Στο μεταξύ οι Μεγάλες Δυνάμεις πληροφορούνται το μυστικό πρωτόκολλο της Πετροπούλεως και επηρεάζονται πρώτα από την επιτυχία της Ελληνικής Επανάστασεως στα χρόνια 1821 - 1824, δεύτερο από τη συμπάθεια της ελληνικής υποθέσεως που εξασφαλίζει από τους λαούς όλων των χωρών, τρίτο από την έξαρση του παγκοσμίου φιλελληνικού κινήματος, που το θεωρούσαν σαν μια έκφραση του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού και αρχίζουν να αλλάζουν πολιτική ως προς το ελληνικό ζήτημα. Οι αντίπαλες στο Ανατολικό ζήτημα Μεγάλες Δυνάμεις έρχονται σε συμβιβασμό για να διακανονίσουν επιτέλους το ελληνικό πρόβλημα⁽¹⁹⁾.

Με πρωτοβουλία της Γαλλίας, που ήθελε να αποκτήσει τίτλους για αυξημένη επιρροή στην Ανατολική Μεσόγειο, ξαναρχίζουν οι διαπραγματεύσεις και μετά από μακρές και άγονες συνομιλίες, που σκοπός τους ήταν και πάλι η καθυστέρηση της υποθέσεως, υπογράφεται στις 6 Ιουλίου 1827 η συνθήκη του Λονδίνου, σύμφωνα με την οποία η επαναστατημένη Ελλάδα αναγνωρίζεται μεν ως πολιτική υπόσταση, από την Αγγλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία, αλλά όμως, όπως και στο πρωτόκολλο της Πετροπούλεως, δεν προβλέπεται η πλήρης ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους. Το πρωτόκολλο της Πετροπούλεως καθόριζε με σαφήνεια στο άρθρο 2 ότι «Οί Έλληνες θά υπόκεινται εις τόν Σουλτάνον ως πρός υπερέχοντα κυρίαρχον... και θέλουσι πληρώνει φόρον έτήσιον». Η Ιουλιανή συνθήκη δεν προχωρεί καθόλου στο σημείο αυτό. Ως προϊόν συμβιβασμού των συγκρουομένων συμφερόντων και επιρροών των ενδιαφερομένων δυνάμεων, σε πολλά βασικά θέματα είναι αό-

17. Σπυρίδων Τρικούπης, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*, Αθήναι, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, 1971, τ. Α', σ. 75 - 97.

18. Μιχαήλ Λάσκαρις, *Το Ανατολικόν Ζήτημα 1800 - 1923*, σ. 62.

19. Νίκος Γ. Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας, Βιβλιογραφικός οδηγός*, Σπύρο Ι. Ασδραχά, *Ιστορική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα 1981, β' έκδοση, σ. 71.

ριστη, όπως λ.χ. στο ζήτημα των συνόρων καθώς επίσης και στο βαθμό της αυτονομίας του νέου κράτους⁽²⁰⁾. Το σημαντικότερο όμως σημείο της συνθήκης, για το οποίο ιδιαίτερα ενδιαφερόταν η ρωσική Κυβέρνηση, ήταν το «μυστικό» συμπληρωματικό άρθρο που προέβλεπε την αρχή επεμβάσεως των στόλων των τριών Δυνάμεων, προς επιβολή ανακωχής, σε περίπτωση που η τουρκική Κυβέρνηση δεν θα δεχόταν τις συστάσεις για ειρήνευση και θα εξακολουθούσε τον πόλεμο⁽²¹⁾. Στην πραγματικότητα βέβαια η δήμευση της Τριπλής Συμμαχίας ανάμεσα στην επαναστατημένη Ελλάδα και την Πύλη δεν ήταν παρά μια καθαρή επέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η επιθυμία τους να αναπτύξουν εμπορικές και διπλωματικές σχέσεις με τους Έλληνες⁽²²⁾. Ο φόβος της μιας Δυνάμεως για μονομερή επέμβαση της άλλης καθιστούσε έντονο το ενδιαφέρον των δύο Δυνάμεων για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος⁽²³⁾.

Η ρητή άρνηση της Πύλης να υποταχθεί στη θέληση της Τριπλής Συμμαχίας είχε ως αποτέλεσμα τη ναυμαχία του Ναυαρίνου (20 Οκτωβρίου 1827), όπου καταστράφηκε ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος. Το ανέλπιστο και δραματικό αυτό συμβάν άλλαξε τελείως την έκβαση της κρίσεως στην Εγγύς Ανατολή. Το γεγονός προκάλεσε μεγάλη ικανοποίηση στην Πετρούπολη, σε αντίθεση με τη Γαλλία, όπου δημιουργείται συγκρατημένη αμηχανία, και την Αγγλία, όπου γίνεται προσπάθεια να θεωρηθεί το γεγονός «ατυχές»⁽²⁴⁾. Σχετικά με το ρόλο του ρωσικού στόλου στη ναυμαχία του Ναυαρίνου, εκείνο που φαίνεται καθαρά είναι ότι τα πληρώματα των ρωσικών πλοίων όχι μόνο πολέμησαν γενναία, αλλά και αισθάνθηκαν ιδιαίτερη χαρά για τη νίκη. Αρκεί να διαβάσει κανείς το μήνυμα που έστειλε στην τσαρική κυβέρνηση,

20. A. Prokesch - Osten, *Geschichte des Abfalles der Griechen vom Türkischen Reich im 1821 und der Gründung des Hellenischen Königreiches, aus diplomatischen Staudpunkte*, Wien 1867, τ. 4, σ. 63 - 73.
21. A. L. Narotchnitzki, «La diplomatie russe et la préparation de la conférence de Saint - Pétersbourg sur la Grèce en 1824», *Les relations gréco-russes pendant la domination turque et la guerre d'Indépendance grecque. Premier colloque organisé à Thessaloniki (23 - 25 Septémbre 1981)*, Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, no 198, 1983, σ. 97.
22. V. N. Vinogradov, «George Canning Russia and the Emancipation of Greece», *ό.π.*, σ. 29.
23. Ν. Γ. Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, *ό.π.*, σ. 71.
24. C. M. Woodhouse, *The Untoward Event: The Battle of Navarino 20 October 1827. In Balkan Society in the Age of Greek Independence*, edited by Richard Clogg, Λονδίνο 1981, σ. 15 - 17.

μέσω της ρωσικής πρεσβείας στο Παρίσι, ο ναύαρχος Χέυντεν: «Τελευταίοι μπήκαμε στη μάχη, αλλά και τελευταίοι αποχωρήσαμε. Η μοίρα μας (η ναυτική) καλύφθηκε με δόξα». Είναι χαρακτηριστικό ότι ο τσάρος Νικόλαος Β', μετά τη ναυμαχία αυτή, παρασημοφόρησε και τους τρεις ναυάρχους⁽²⁵⁾.

Η ναυμαχία του Ναυαρίνου, αν και έσωσε προς στιγμή την επανάσταση στο ναυτικό πεδίο, από διπλωματική άποψη δεν έπεισε την Οθωμανική Κυβέρνηση για την αποδοχή της Συνθήκης του Λονδίνου. Όμως για την επίτευξη της πολιτικής αυθυπαρξίας του ελληνικού έθνους, που ήταν ο κύριος σκοπός της Επανάστασης, δεν αρκούσε ο ένοπλος αγώνας εναντίον του Οθωμανού δυνάστη. Έπρεπε επιπλέον να αξιοποιηθούν οι στρατιωτικές επιτυχίες, ιδίως στο διπλωματικό επίπεδο, όπου και θα κρινόταν τελικά η τύχη της επαναστατημένης Ελλάδος. Στο μεταξύ, από το Μάιο του 1827 η Γ' Εθνοσυνέλευση της Τροιζήνας είχε εκλέξει κυβερνήτη της Ελλάδος τον πρώην υπουργό του τσάρου Ιωάννη Καποδίστρια. Ο Καποδίστριας θεωρούσε την Ιουλιανή συνθήκη πολύτιμη για τους Έλληνες. Πίστευε ότι ήταν σημαντική όχι μόνο στην καθαρά διπλωματική προοπτική, αλλά κυρίως για τη δυνατότητα που είχε να επωφεληθεί το Έθνος με ηθικές και υλικές ενισχύσεις από τις Μεγάλες Δυνάμεις και ιδιαίτερα από τη Ρωσία στο συνεχιζόμενο απελευθερωτικό Αγώνα⁽²⁶⁾.

Η στάση της Ρωσίας απέναντι στην Τουρκία ήταν εξαιρετικά ενεργητική και αποφασιστική. Τα συμφέροντά της απαιτούσαν επίμονα την άμεση εφαρμογή της συνθήκης της 6ης Ιουλίου 1827. Η σύμβαση του Άκκερμαν, και ιδιαίτερα τα άρθρα τα σχετικά με την ελευθερία του θαλάσσιου εμπορίου, δεν μπορούσαν να εφαρμοσθούν ολοκληρωτικά με τον παρατεινόμενο πόλεμο στην Ανατολική Μεσόγειο και την Εγγύς Ανατολή. Η Τουρκία απορροφημένη από τον πόλεμο με τους Έλληνες δεν σκόπευε να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της στη Ρωσία και πρόβαλε κάθε λογής εμπόδια στη ρωσική εμπορική δραστηριότητα⁽²⁷⁾. Στις αρχές του 1828 η Πύλη διέταξε

25. E. Driault et M. Lhéritier. *Histoire diplomatique de la Grèce de 1821 à nos jours*, ό.π., σ. 382 - 383.

26. Λεπτομέρειες για τη δραστηριότητα του Ιω. Καποδίστρια, βλ. Π. Β. Πετρίδη, *Η διπλωματική δράσις του Ιωάννου Καποδίστρια υπέρ των Ελλήνων*, Ινστιτούτο Διεθνούς Δημοσίου Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1974.

27. A. Prokesch - Osten, *Geschichte des Abfalles der Griechen vom Türkischen Reich im 1821 und der Gründung des Hellenischen Königreiches aus diplomatischen Staudpunkte*, ό.π., τ. 5ος, σ. 210.

την οχύρωση του Ελλησπόντου και θέσπισε τον έλεγχο των φορτίων των πλοίων που ταξίδευαν προς τη Μαύρη Θάλασσα. Συγχρόνως άρχισε να ετοιμάζεται για πολεμικές επιχειρήσεις στο Δούναβη. Εξαιτίας αυτής της κατάστασεως προκλήθηκαν μεγάλες ζημιές στο ρωσικό εμπόριο⁽²⁸⁾.

Για να αποφύγει το οικονομικό και πολιτικό αδιέξοδο στο οποίο οδηγείτο η Ρωσία, ο αυτοκράτορας της Ρωσίας Νικόλαος Α΄ αποφάσισε να επιβάλει την εφαρμογή της συνθήκης της 6ης Ιουλίου 1827 με τα όπλα και κήρυξε τον πόλεμο εναντίον της Τουρκίας στις 14/26 Απριλίου 1828. Ο τσάρος ήταν αποφασισμένος να προλάβει τις άλλες Δυνάμεις (Γαλλία και Αγγλία) και να καρπωθεί ορισμένα εδαφικά ανταλλάγματα στη Βαλκανική Χερσόνησο. Σύμφωνα με το Μανιφέστο του τσάρου, στόχος του δεν ήταν η ανεξαρτησία της Ελλάδος, αλλά η αποδυνάμωση και η εξασθένιση της Τουρκίας. Ο άκριτος τουρκικός φανατισμός βοήθησε το Ρώσο αυτοκράτορα να προχωρήσει προς την κατεύθυνση αυτή. Έγγραφα εκείνης της εποχής μαρτυρούν ακόμη ότι πλατιά στρώματα του ρωσικού λαού πίεζαν την τσαρική κυβέρνηση να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Τουρκίας. Όσον αφορά τους Έλληνες, αυτοί δέχτηκαν το άγγελμα της κηρύξεως του πολέμου με εκδηλώσεις ανυπέβλητης χαράς⁽²⁹⁾.

Η πλήρης ανεξαρτησία πραγματοποιήθηκε μετά τη λήξη του ρωσοτουρκικού πολέμου (1828 - 1829) με τη συνθήκη της Αδριανουπόλεως στις 2/14 Σεπτεμβρίου 1829, την οποία υπέγραψαν οι επικεφαλής του τουρκικού στρατού κάτω από δραματικές γι' αυτούς συνθήκες. Αν δεν υπέγραφαν, ο Ρώσος αρχιστράτηγος Ντίπιτις θα προχωρούσε προς την Κωνσταντινούπολη⁽³⁰⁾. Οι Τούρκοι αντιπρόσωποι (άρθρο 10) της συνθήκης της Αδριανουπόλεως δήλωναν ότι αποδέχονται όσα καθόριζαν το Πρωτόκολλο της Πετρούπολεως και η Ιουλιανή Σύμβαση για τους Έλληνες. Τον επόμενο χρόνο με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830) αναγνωριζόταν διεθνώς η Ελλάδα ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος. Ουσιαστικά με το Πρωτόκολλο του Λονδίνου επικυρώνονταν οι όροι που είχε επιβάλλει στο σουλτάνο η Συνθήκη της Αδριανουπόλεως.

28. Olga B: Špago, *Osvoboždenie Grecii i Rossija, 1821 - 1829*, ό.π., Μόσχα 1965, σ. 259.

29. Γιάννης Κορδάτος, *Η κοινωνική σημασία της Ελληνικής Επανάστασεως του 1821*, 4η έκδοση ξανακοιταγμένη και συμπληρωμένη, Αθήνα 1946, σ. 215.

30. Κ. Μαρξ και Φ. Ένγκελς, *Έργα*, ρωσ. έκδ., τ. 9, σ. 394.